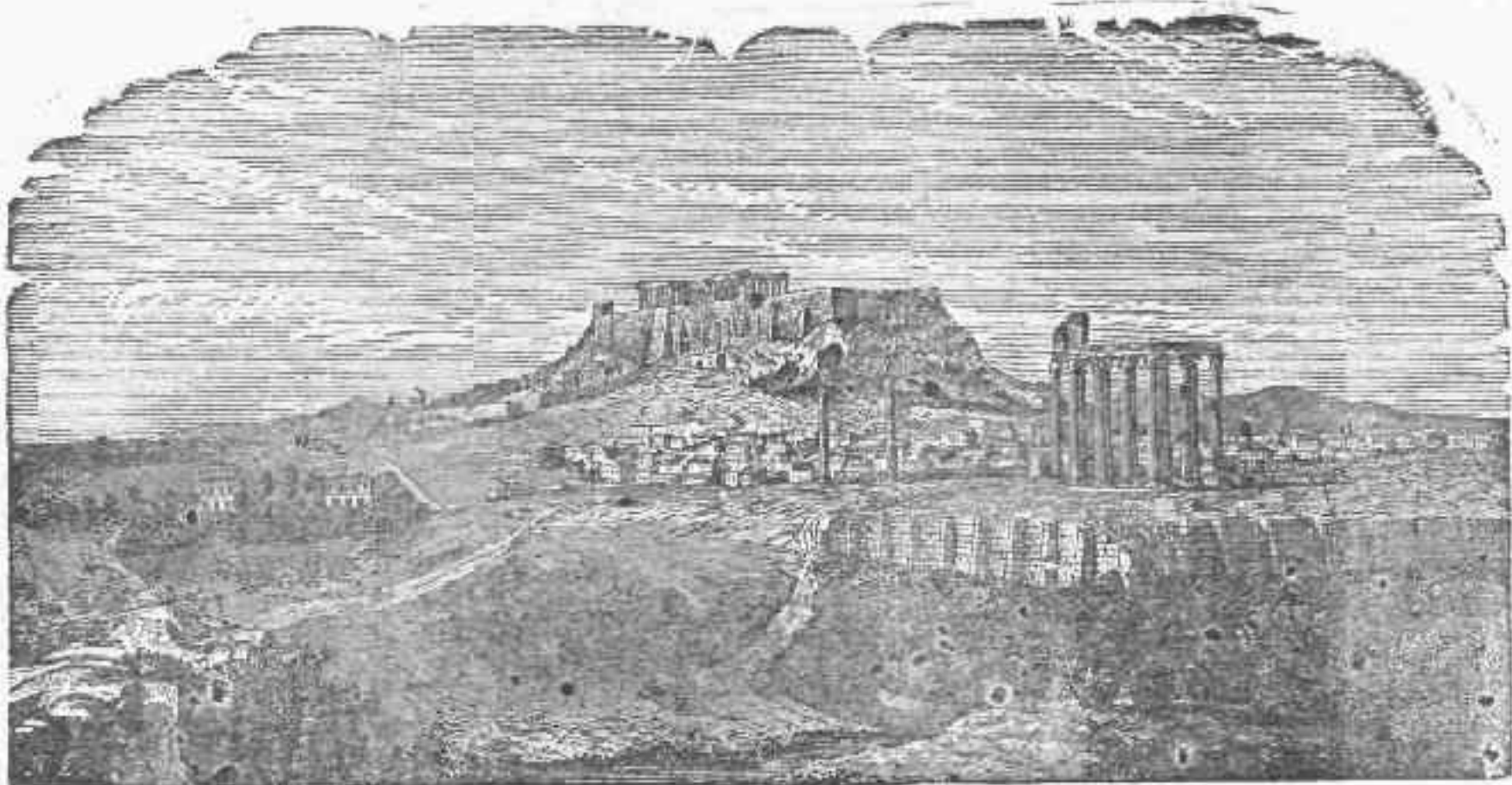

ΠΑΝΔΩΡΑ.

1 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ, 1861.

ΤΟΜΟΣ ΙΒ'.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 279.

ΟΙ ΔΥΟ ΦΑΡΩ ΤΗΣ ΕΞΟΔΟΥ.

—οοο—

Περὶ τὰ 2,300 ἔτη π. Χ. ἡ Αἴγυπτος διετέλει διγρημένη μεταξὺ τῆς ΙΓ' διοσπολίτιδος δυναστείας, βασιλευούσης ἐν Θήβαις καὶ τῆς ΙΥ' ξοΐτιδος δυναστείας βασιλευούσης ἐν Μέμφει, ὅτε οἱ Ὑκσῶς (Ha-shaku ἱερογλυφ.) ἢ τοι α βασιλεῖς παρμένοι ο ἐκ τῆς πετραίας ὁρμώμενοι Ἀραβίας, καὶ φεύγοντες ἀπὸ προσώπου τῶν Ἀσσυρίων, ὤρμησαν πρὸς τὴν κάτω Αἴγυπτον καὶ εἰσέβαλον εἰς αὐτήν, ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἀμμωντιμαίου, τελευταίου βασιλέως τῆς ξοΐτιδος δυναστείας, προσχώρησαν μέχρις Ἡλιουπόλεως καὶ αὐτῆς τῆς πρωτεύουσας Μέμφεως, διελθόντες πᾶσαν τὴν χώραν ἐν πυρὶ καὶ αἰδήρῳ, καὶ ἐνθρονίσαντες βασιλεὺς ἐν Μέμφει ἐκ τοῦ μέτου αὐτῶν Σάλατιν τινὰ ἀποκατέστησαν τελικῶς ἐν Αἰγύπτῳ· μετὰ καιρὸν ὁ Σάλατις ἐκτίτε νίαν πρωτεύουσαν τὴν Αὐαριν παρὰ τὴν θάλασσαν ἐπὶ τῶν ἀσιατικῶν μεθορίων.

Οἱ Ὑκσῶς ἐβασίλευσαν τῆς κάτω Αἰγύπτου, ὡς ΙΖ' ἀλλοφύλος δυναστεία, 541 ὁλόκληρα ἔτη ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ κγ' μέχρι τέλους τοῦ ιγ' πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος, ἐν ᾧ ἐπὶ τῆς ἄνω Αἰγύπτου, ἐν Θήβαις, ἐβασίλευεν ἡ ΙΕ' διοσπολίτις καὶ ἡ ιστ' θηβαΐτις, ἐγχώριοι δυναστεῖαι. Ὁ τελευταῖος βασιλεὺς τῆς ιστ' θηβαΐτιδος δυναστείας Ρασεκὴν (Ra-sekenen ἱερογλυφ.) ἐβασίλευεν ἐπὶ τῆς ἄνω Αἰγύπτου, ὅτε ὁ τελευταῖος βασιλεὺς τῶν Ὑκσῶς Ἀπόρις ὁ Β' ἢ Ἀπε-

πίας ἐβασίλευεν ἐν Αὐαρί, ἀπόλυτος κυριάρχης τῆς κάτω Αἰγύπτου, πιστεύων εἰς ἓνα μόνον θεὸν τὸν Σουτέχ εἰς ἀντίθεσιν τῶν πολυθεϊστῶν Αἰγυπτίων, ὡς ἀναφέρει πάπυρος ἱερατικὸς τοῦ ἐν Λονδίῳ βρετανικοῦ μουσείου· « Καὶ ἐγένετο ἡ χώρα Αἰγύπτου ὑποχείριος τοῖς ἀλλοφύλοις, καὶ οὐδεὶς ἀνέστη βασιλεὺς ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, καὶ ἰδοὺ ὁ βασιλεὺς Ρασεκὴν ἦν ἀπλῶς ἡγεμὼν τῆς ἄνω χώρας, ἐν ᾧ οἱ ἀλλοφύλοι ἐξηπλώθησαν καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἡλιουπόλει, ἐδρεύοντες τοῦ βασιλέως αὐτῶν Ἀπεπία ἐν τῇ πόλει Αὐαρί. Ἡ δὲ χώρα πᾶσα ἦν τούτῳ ὑποτελής καὶ δουλεύουσα αὐτῷ ἐν παντί, καὶ φέρουσα αὐτῷ πάντα τὰ γεννήματα τῆς γῆς Αἰγύπτου. Ὁ δὲ βασιλεὺς Ἀπεπίας ἐξελέξατο ἑαυτῷ εἰς θεὸν τὸν Σουτέχ, εἰς κύριον αὐτοῦ, καὶ οὐδένα ἐλάτρευσε θεὸν ἄλλον τῶν ἐν τῇ χώρᾳ. » - - - (πρὸς Βλ. Brugsch. Hist. d' Égypte. I. p. 78.).

Ἐὰν ἀληθῶς ἡ ἐξοδος τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐξ Αἰγύπτου ἐλαβε χώραν κατὰ τὸ ἔτος 1321 π. Χρ., ὡς θέλει ἀποδειχθῇ κατωτέρω, ἡ δὲ κατοίκησις τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐν Αἰγύπτῳ κατὰ τὴν Πεντάτευχον (Ἐξοδ. ιβ'. 40.) διήρκεσε 430 ἔτη, τότε ἡ ἐκεῖ διαμονὴ τοῦ Ἰωσήφ πιθανολογεῖται νὰ ἐλαβε χώραν περὶ τὰ μέσα τοῦ ιγ' π. Χρ. αἰῶνος, ἢ τοι τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ἀλλοφύλου τῶν Ὑκσῶς δυναστείας ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἀπόριος τοῦ Β' ἢ τοι Ἀπεπία, ὅστις κατὰ τὸν ἄνω πάπυρον ἐλάτρευεν ἓνα καὶ μόνον θεὸν ὡς οἱ Ἰσραηλιταί, εἰς τὸν ὅποιον πᾶσα ἡ χώρα ἦτο ὑποτελής καὶ δουλεύουσα ἐν παντί, φέρουσα

αὐτῷ πάντα τὰ προϊόντα τῆς γῆς, καὶ τοῦ ὁποῖου ἡ κυριαρχία ἔφθανε μέχρις Ἡλιουπόλεως. Ταῦτα συμφωνοῦσι πληρέστατα μετὰ τῶν ἐν τῇ Πεντατεύχῳ περὶ τοῦ ἐπὶ Ἰωσήφ ζώντος Φαραὼ ἀναφερομένων, εἰς τὸν ὁποῖον ἔδωκεν ὁ Ἰωσήφ συμβουλὴν νὰ ἀποπεμπτώσῃ πάντα τὰ γεννήματα τῆς γῆς Αἰγύπτου (Γένεσ. μ.α. 34.), καὶ ὁ ὁποῖος ἔδωκε τῷ Ἰωσήφ γυναῖκα τὴν θυγατέρα Πετσορῆ ἱερέως Ἡλιουπόλεως (μ.α. 45.) (*).

Ὁ βασιλεὺς τῆς ἀνω Αἰγύπτου Ῥασεκὴν, ἐδρεύων ἐν τῇ πόλει Εἰλειθυία ἐτέλει φόρους τῷ ἀλλοφύλῳ βασιλεὶ τῆς κάτω Αἰγύπτου Ἀπεπία, ἀλλ' ὁ διάδοχος αὐτοῦ Ἀμωσις, πρῶτος βασιλεὺς τῆς 17^{ης} διοσπολίτιδος δυναστείας (1706—1681 π. Χρ.), κινήσας πόλεμον κατὰ τοῦ βασιλέως τῶν Ἰκσῶς Ἀπεπία, καὶ ἐκπολιορκήσας Αὔαριν τὴν ὀχυρὰν αὐτοῦ ἔδραν διὰ ξηρᾶς καὶ διὰ θαλάσσης, ἐδίωξε τοὺς νομάδας μέχρι τῆς ἐν Χαναὰν κειμένης πόλεως Σαρουὲν (Sharuhen ἱερογλυφ.), καὶ οὕτως ἐξόντωσε διὰ παντός τὴν ἀλλοφύλον τῶν Ἰκσῶς δυναστείαν.

Τὸ ἱστορικὸν τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Αἰγύπτου κατὰ τῶν Ἰκσῶς διέσωσεν ἡμῖν ἐκτός τοῦ Μανέθωνος, καὶ ἐπιγραφὴ ἐπιτύμβιος στρατηγοῦ τινος τοῦ βασιλέως Ἀμωσιος, φέροντος τοῦ βασιλέως τὸ ἴδιον ὄνομα, καὶ λαβόντος μέρος ἐνεργὸν εἰς τὸν ὑπὲρ πατρίδος ἀγῶνα.

α 1) Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ναυτικοῦ στρατοῦ Ἀμωσις, υἱὸς Αἰθύνας τῆς δεδικαιωμένης - - - - - 4) -- λέγει· τὴν νεότητά μου διήλθον ἐν τῇ ὀχυρᾷ πόλει Εἰλειθυία, καὶ ὁ πατήρ μου ἦτο στρατηγὸς τοῦ βασιλέως Ῥασεκῆνος τοῦ δεδικαιωμένου· Βα - - - 5) υἱὸς τῆς Ρουάν ἦτο τὸ ὄνομά του. Ἰδοὺ ἐγὼ κατέστην ἀρχηγὸς ἀντ' αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ πλοίου α Μόσχος ἐν ἡμέραις τοῦ κυρίου τῆς ἀνω χώρας καὶ τῆς κάτω, Ἡλίου κυρίου τοῦ Λεοντοθύμου, Ἀμωσιος τοῦ δεδικαιωμένου. 6) Νέος ἤμην καὶ οὐκ ἐγίνωσκον ἑμαυτῷ γυναῖκα, καὶ ἔφερον ἔτι τὸν χιτῶνα τῶν ἐφήδων· κτητάμενος δὲ οἶκον ἰδοὺ διατάγην ἵνα ἐπιβιβάσθω 7) μετὰ τοῦ στόλου τοῦ βορρᾶ ἵνα λάβω μέρος ἐν τῷ πολέμῳ· ἡ ὑπηρεσία μου ἦν ἵνα ἔπωμαι· τῷ κυριάρχῃ ἀνταίχωντι τὸ ἄρμα. 8) Καὶ ἐν τῷ πολιορκεῖσθαι τὴν Αὔαριν ἐγὼ ἐπολέμησα ἱστάμενος ἔμπροσθεν τῆς Αὐτοῦ ἱερᾶς Μεγαλειότητος, καὶ ἰδοὺ προσῆγον 9) τῷ ἐχθρικῷ πλοίῳ Σιάμ-Μέν νέπερ· ἡ ναυμαχία ἐγένετο ἐπὶ τῶν καλουμένων ὑδάτων τῆς Αὐάρεως· ἐκεῖ ἀνέδειξα τὴν ἀνδρίαν μου, 10) καὶ ἀπέκοψα μίαν ἐχθρικὴν χεῖρα. Ὁ ἔπαινος τοῦ βασιλέως ἐγένετο ἐπ' ἐμέ, καὶ περιέθηκαν κλοιὸν χρυσοῦν περὶ τὸν τράχηλόν μου ἐπὶ ἀνδρία, καὶ ἰδοὺ ἐγένετο καὶ ἑτέρη ναυμαχία ἐν τῇ αὐτῇ θέσει, καὶ πάλιν ἀνέδειξα τὴν ἀνδρίαν μου· 11) ἰδοὺ γάρ

α ἀπέκοψα καὶ πάλιν μίαν χεῖρα, καὶ ἐκ δευτέρου α περιέθηκαν χρυσοῦν κλοιὸν περὶ τὸν τράχηλόν μου. α Καὶ μάχη ἐγένετο περὶ τὸν νότον τοῦ φρουρίου, α 12) καὶ ἰδοὺ συνέλαβον αἰχμάλωτον ἄνθρωπον α ζῶντα· ἐπορεύθην δὲ πρὸς τὴν θάλασσαν ἄγων α τὸν αἰχμάλωτον μετ' ἐμοῦ, καὶ ὑφιστάμενος μά- α χην ἐν τῷ ἀπέρχεσθαι 13) ἀπὸ τοῦ φρουρίου· τέ- α λος ἔγαγον αὐτὸν ἐπὶ τῶν ὑδάτων· ὁ ἔπαινος τοῦ α βασιλέως ἐγένετο ἐπ' ἐμέ, καὶ ἰδοὺ ἐτιμήθην καὶ α πάλιν διὰ χρυσοῦ κλοιοῦ. — 14) Ἐάλω δὲ ἡ ὀ- α χυρὰ πόλις Αὔαρις, ἐγὼ δὲ ἤχημαλώτισα ἄνδρα α ἕνα καὶ γυναῖκας δύο, ὁμοῦ τρεῖς κεφαλὰς, οὓς ἡ α Αὐτοῦ ἱερὰ Μεγαλειότης ἐκυρώσατο ἐμοὶ εἰς δού- α λους. 15) Ἐπολιορκήσαμεν δὲ καὶ τὴν πόλιν Σα- α ρουάν, ἥτις ἔάλω τὸ τρίτον ἔτος τῆς Αὐτοῦ ἱερᾶς α Μεγαλειότητος· ἰδοὺ ἤχημαλώτισα καὶ ἐκεῖ δύο α γυναῖκας καὶ ἀπέκοψα μίαν ἐχθρικὴν χεῖρα· α 6) ἐπὶ α τούτῳ περιεβλήθη ἐμοὶ χρυσοῦς κλοιὸς ἐπὶ ἀνδρία, α καὶ ὁ βασιλεὺς ἐκυρώσατο ἐμοὶ τοὺς αἰχμαλώτους α εἰς δούλους. Ἡ Αὐτοῦ ἱερὰ Μεγαλειότης κατέσφα- α ξεν οὕτω τοὺς ἀσιάτας νομάδας. - - - - - (πρὸς Brugsch. Hist. d'Égypte. I. p. 80. 81.)

Τὸ ὄφος τῆς ἐπιγραφῆς καὶ τὰ περιεχόμενα ἐνθυμιζοῦσιν ἡμῖν τὸ ὄφος τῆς Πεντατεύχου καὶ τοῦ Ἰωσήφ τὰς περιπετείας· καὶ ὁ Ἰωσήφ ἦτο νέος (Γένεσ. μ.α. 12) καὶ οὐκ ἐγίνωσκε γυναῖκα (λθ'. 10), καὶ ὁ Φαραὼ περιέθηκε κλοιὸν χρυσοῦν περὶ τὸν τράχηλόν αὐτοῦ (μ.α. 42), καὶ ἀνέβιβασεν αὐτὸν ἐπὶ τὸ ἄρμα τὸ δεύτερον τῶν αὐτοῦ (μ.α. 43). Ἰκανὴ ἀπόδειξις τῆς ταυτότητος τῶν ἐθίμων καὶ τῶν καριῶν ἂν ὄχι βέβαια τῶν προσώπων.

Μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς ἀρχῆς τῶν Ἰκσῶς, καὶ τὴν ἔνωσιν τῶν δύο στεμμάτων τῆς τε ἀνω χώρας καὶ τῆς κάτω ὑπὸ τὴν 17^{ην} ἐγγώριον διοσπολίτιδα δυναστείαν (1706—1684 π. Χ.), ὁ Ἰωσήφ, ὥςτις νεανίας ἔτι εἶχε περιβληθῇ ἐπὶ τοῦ τελευταίου τῶν Ἰκσῶς βασιλέως Ἀπεπία, τὴν ὑπερτάτην μετὰ τὸν βασιλέα τοῦ κράτους ἀρχὴν, ἐξηκολούθει νὰ κατοικῇ ἐν Αἰγύπτῳ, αὐτὸς καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, καὶ πᾶσα ἡ πανοικία τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ζήσαντος τοῦ Ἰωσήφ ἔτι ἑκατὸν δέκα (Γένεσ. ν'. 22.). α Ἐτελεύ- α τωσε δὲ Ἰωσήφ, καὶ πάντας οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ καὶ α πᾶσα ἡ γενεὰ ἐκείνη· οἱ δὲ υἱοὶ Ἰσραὴλ πύξινθη- α σαν καὶ ἐπληθύνθησαν . . . καὶ κατίσχυον σφό- α δρα· ἐπλήθυνε δὲ ἡ γῆ αὐτοῖς. α (Ἐξοδ. α. 6. 7.)

Ἐκολούθησεν ἡ 18^η θεβαίτις δυναστεία (1464—1288 π. Χρ.), α ἀνέστη δὲ βασιλεὺς ἕτερος ἐπ' Αἴ- α γυπτον, ὃς οὐκ ἤδει τὸν Ἰωσήφ α, (Ἐξοδ. α. 8.), α α τῆς βασιλείας εἰς ἄλλον οἶκον μετακληθείας α ὡς α ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Ἰώσηπος (Ἀρχαιολ. II. Θ'. 1.) α Εἶπε δὲ τῷ ἔθνει αὐτοῦ· Ἰδοὺ τὸ γένος τῶν υἱῶν α Ἰσραὴλ μέγα πλῆθος, καὶ ἰσχύει ὑπὲρ ἡμᾶς· δεῦτε α οὖν κατασφισώμεθα αὐτοὺς, μήποτε πληθυνθῇ, α καὶ ἡνίκα ἂν συμβῇ ἡμῖν πόλεμος, προστεθήσον- α ται καὶ οὗτοι πρὸς τοὺς ὑπεναντίους, καὶ ἐκπολε- α μήσαντες ἡμᾶς ἐξελεύσονται ἐκ τῆς γῆς α (Ἐξοδ. α. 9. 10.). Ὁ βασιλεὺς οὗτος δὲν εἶνε ἄλλος εἰ μὴ Ῥαμεσσῆς ὁ Β' Μαραμόν, ὁ ἐπικαλούμενος Σασώ-

(*) Ὅτι ἡ δυναστεία κατ' ἣν ὁ Ἰωσήφ διατέλει εἰς Αἴγυπτον ἦτο ἡ τῶν Ἰκσῶς, παρεβλήθησαν πάντες ἀρχαῖοι τε καὶ νέοι τῆς ἐβραϊκῆς ἀρχαιολογίας συγγραφεῖς. (πρὸς. Ἰωσήφ. κατὰ Ἀπίων 1. 14—16, καὶ 26—31. — Jahn. Bibl. Archaeolog. I. A. S. 27. — Rosenthaler Bibl. Geograph. III. S. 310. κλπ.

σις Σέσωστρις ὁ μέγας (Ῥαμέσσου Μεραμούν Σέτου Σεστέτου-ῤα Ιερογλυφ.), τρίτος βασιλεὺς τῆς 19^{ης} Θηβαΐτιδος δυναστείας (1407—1364 π. Χρ.).

Ἦτο νεώτατος τὴν ἡλικίαν Ῥαμεσσῆς ὁ Β' Σέσωστρις, ὅτε ἀνέβη τὸν θρόνον τῶν πατέρων του, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς ἐξικονταεξατοῦς βασιλείας του, καὶ ἐξ ἐπιγραφῆς στήλης τινὸς εὐρεθείσης ἐν Δάκκῃ τῆς Νουβίας, φερούσης χρονίαν τὸ τρίτον ἔτος τῆς ἀναβάσεως αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ θρόνου καὶ ἐχούσης οὕτω. - - - α Ἦσο παῖς ἀκόμη καὶ ἔφερε τὴν « κόμην εἰς πλεξίδα » οὐδὲν μνημεῖον ἠγεῖρετο ἀνεὺ σου, καὶ οὐδὲν ἐξετελείτο ἀνεὺ τοῦ νεύματός σου - - - νεανίσκος ἦτο δέκα ἐτῶν, καὶ πᾶσαι αἱ οἰκοδομαὶ διὰ χειρὸς σου ἐδέχοντο τὸν θεμέλιον λίθον. (πρβλ. Brugsch Hist. d'Egypte. I. p. 137.).

Τὰς ἀπαρχὰς τῆς στρατιωτικῆς αὐτοῦ δόξης ἐδρέψατο ἐν Αἰθιοπία, ὅπου ὑπέταξεν ἐκ νέου τὸ ἐπαναστατήσαν ἀπὸ τῆς αἰγυπτιακῆς ἐπικυριαρχίας βασιλείαν τῶν Αἰθιοπῶν, τὸ δὲ πέμπτον ἔτος τῆς βασιλείας του ἐστράφη κατὰ τῶν Χετταίων καὶ τῶν συμμάχων αὐτοῖς λαῶν τῆς Χαναναίας χώρας. Τοὺς κατὰ τῶν Χετταίων διαρκεῖς κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν πολέμους διηγοῦνται αἱ ἐπιγραφαὶ τοῦ Ἰσοσμβούλ καὶ αἱ τοῦ Ῥαμεσσείου ἐν Θήβαις, καθὼς καὶ τὸ ἐν παπύρῳ σύγχρονον ποίημα τοῦ Πενταούρ, βασιλικῆς γραμματέως ἐπὶ Ῥαμεσσῆ τοῦ Β', σωζόμενον ἐν τῷ βρετανικῷ μουσεῖῳ (πάπυρος Salier, ἀριθμ. 3.). Ἀλλ' ἐπὶ τέλος μετὰ δεκαπενταετῆ πόλεμον ἐγένετο μετὰ τῶν Αἰγυπτίων καὶ Χετταίων εἰρήνη, καὶ συνωμολογήθη συνθήκη περὶ φιλίας καὶ συμμαχίας καὶ ἀμοιβαίας ἐκδόσεως αὐτομόλων καὶ δούλων φυγάδων, ἐγγαρχηθεῖσα εἰς αἰώνιον μαρτυρίαν ἐπὶ στήλης τινὸς τοῦ ναοῦ τοῦ Ἄμωνος ἐν Θήβαις, καὶ ἔχουσα οὕτως α 1) Ἐν ἔτει κᾶ, α τῇ 24 τοῦ μηνὸς Tuhi (1387 π. Χρ.) τῆς βασιλείας Ῥαμεσσῆ Β' Μεραμούν τοῦ αἰωνοδίου - - - α 2) Τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ, τῆς αὐτοῦ ἱερᾶς Μεγαλειότητος διατριβούσης ἐν τῇ ὀχυρᾷ πόλει Ῥαμεσσῆ Μεραμούν, καὶ συντελούσης θυσίας Ἄμωνι Ἡλίῳ Ἰρῶρ φύλακι τῆς δικαιοσύνης, Τοῦμ τῷ Ἡλιουπόλεως α Θεῷ προστάτῃ, - - - 3) ἦλθεν ἐκεῖ βασιλικὸς πρὸςβευτής - - - 4) ὁ μέγας βασιλεὺς τῶν Χετταίων, Χεττασάρ, προσήχθη τῷ Φαραῶ τῷ ζῶντι, α τῷ κραταιῷ καὶ δυνατῷ, αἰτούμενος εἰρήνην - - - α 12) - - - Δυνάμει εἰρήνης ἀσφαλοῦς καὶ πιστῆς α συμμαχίας, ἔστωσαν ὁ μέγας βασιλεὺς τῶν Χετταίων καὶ τέκνα τῶν τέκνων αὐτοῦ φίλοι καὶ σύμμαχοι Ῥαμεσσῆ Β' Μεραμούν τοῦ μεγάλου τῆς Αἰγύπτου βασιλέως καὶ τῶν ἐγγόνων αὐτοῦ καὶ κατὰ τοὺς ὅρους τῆς προκαταρκτικῆς συνθήκης α - - - α 22) - - - ἐπιστραφήτωσαν οἱ φυγάδες ὅπισω εἰς τὴν χώραν Ῥαμεσσῆ Β' Μεραμούν τοῦ μεγάλου τῆς Αἰγύπτου βασιλέως· εἰ δὲ προσέλθωσι α τῷ μεγάλῳ βασιλεῖ τῶν Χετταίων, μὴ ἔστωσαν α δεκτοὶ παρὰ τῷ μεγάλῳ βασιλεῖ τῶν Χετταίων, α ἀλλ' ὁ μέγας τῶν Χετταίων βασιλεὺς ἐπιστρέψατω αὐτοὺς τῷ Φαραῶ τῷ μεγάλῳ, τῷ ἐκλεκτῷ α τοῦ Ἡλίου, τῷ μεγάλῳ βασιλεῖ τῆς Αἰγύπτου·

α - - α 23) - - - εἰ δὲ ἔλθωσιν ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Χετταίων, ἵνα δούλοι γένωνται ἐκεῖ ἀλλοτρίων, μὴ ἔστωσαν δεκτοὶ ἐν τῇ Χετταίᾳ χώρᾳ ἀλλ' [ἐπιστραφήτωσαν] Ῥαμεσσῆ Β' Μεραμούν τῷ μεγάλῳ βασιλεῖ τῆς Αἰγύπτου. - - - (Brugsch. Geographie. II. S. 29. 30.). Τὰ τελευταῖα τῆς συνθήκης ἀρθρα ἀπέβλεπον βέβαια τοὺς Ἰσραηλίτας, ἵνα μὴ προστεθῶσι καὶ αὐτοὶ ποτὲ πρὸς τοὺς ὑπεναντίους καὶ ἐξέλθωσιν ἐκ τῆς γῆς α (Ἐξοδ. α. α 9. 10.).

α Καὶ ἐπέστησεν αὐτοῖς (ὁ βασιλεὺς) ἐπιστάτας α τῶν ἔργων, ἵνα κακώσωσιν αὐτοὺς ἐν τοῖς ἔργοις· α καὶ ὠκοδόμησαν πόλεις ὀχυράς τῷ Φαραῶ τὴν τε α Πιθώμ καὶ Ῥαμεσσῆ, - - - καὶ κατεδυνάστευον α οἱ Αἰγύπτιοι τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ βίᾳ καὶ κατωδύνων α αὐτῶν τὴν ζωὴν ἐν τοῖς ἔργοις τοῖς σκληροῖς, τῷ α πληθῶ καὶ τῇ πλινθείᾳ, καὶ πᾶσι τοῖς ἔργοις τοῖς α ἐν τοῖς πεδίοις, κατὰ πάντα τὰ ἔργα, ὧν κατεδουλοῦντο αὐτοὺς μετὰ βίας α (Ἐξοδ. α. 11. 13. 14.).

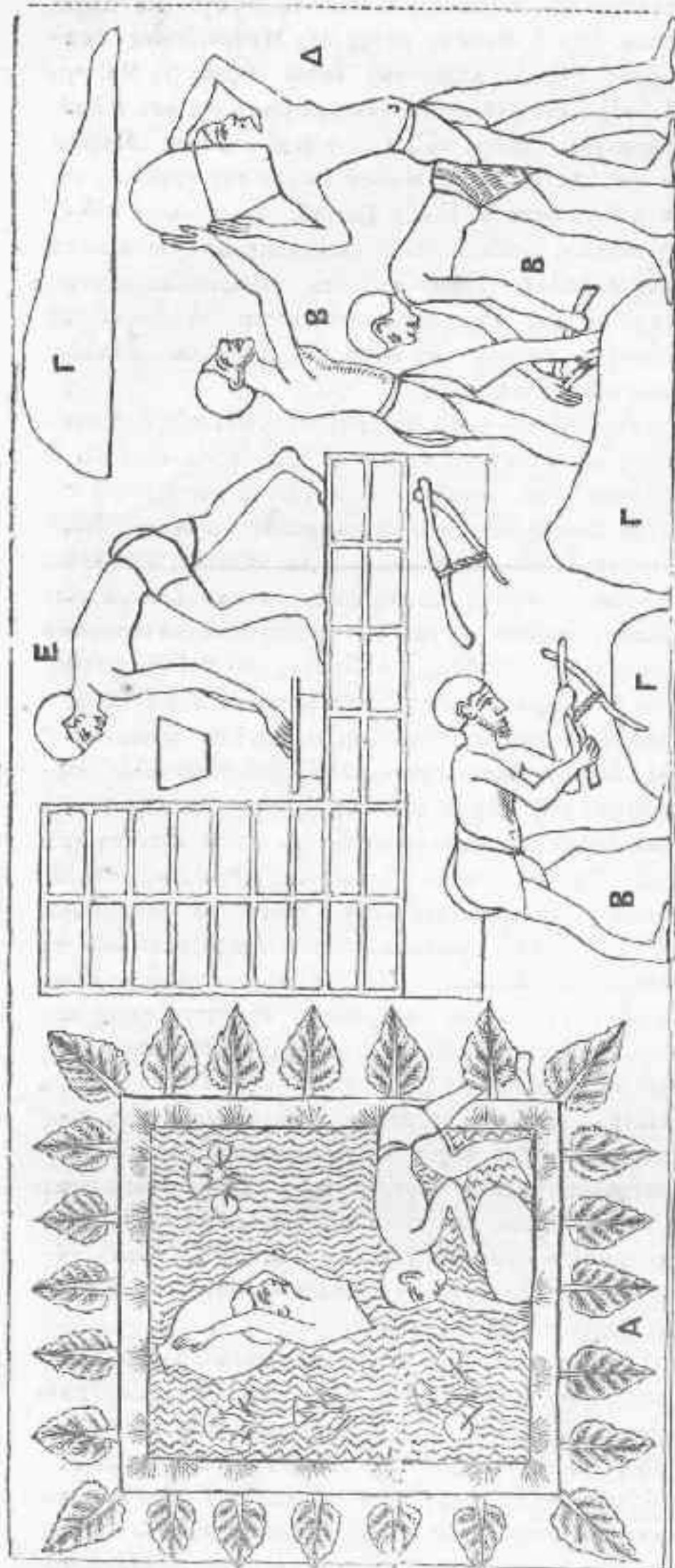
Ἐπὶ παπύρου τινὸς ἱερατικοῦ (τῆς συλλογῆς Δ' Ἀναστάση, ἀριθμ. 3. σελ. 3.) τῶν χρόνων Ῥαμεσσῆ Β' τοῦ Σέσωστριος, μετὰ τῶν ἄλλων ὑπάρχει καὶ ἡ ἀκλόουθος σημείωσις· α ἵνα συντελεσθῶσι τὰ ἔργα α δώδεκα ἐτῶν ἤχθησαν ὁ λαὸς ἐν τῷ πληθῶ καὶ α τῇ πλινθείᾳ καὶ ἐν τοῖς ἔργοις τοῖς ἐν τῇ πόλει α Πιθώμ, ἵνα τελέσωσι τὴν πλινθείαν τὴν καθήκουσαν ἀνὰ πᾶσαν ἡμέραν ἀδιακόπως καὶ ἀνεὺ κατὰπαύσεως ἀπὸ τῆς πλινθουργίας α - - - Ὅτι δὲ ὑπὸ τὴν λέξιν λαὸς δὲν ὑπονοοῦνται οἱ Αἰγύπτιοι, ἀλλ' οἱ πάροικοι καὶ δούλοι Ἰσραηλῆται καὶ λοιποὶ Ἀσιᾶται, μαρτυρεῖ ὁ Διόδωρος λέγων (I. 50.) ὅτι Σέσωσις α - - - πρὸς τὰς ἐργασίας τῶν μὲν Αἰγυπτίων οὐδένα παρέλαβε, δι' αὐτῶν δὲ τῶν αἰχμαλώτων ἅπαντα κατεσκεύασε, δι' ὅπερ ἐπὶ πᾶσι α τοῖς ἱεροῖς ἐπέγραψεν ὡς οὐδεὶς ἐγγώριος εἰς αὐτὰ α μεμύθηθη α (πρβλ. καὶ Ἠρόδ. II. 108.).

Ἡ πόλις Πιθώμ (Πα-χτούμ Ιερογλυφ.) πρώτην φορὰν ἀναφέρεται εἰς τὸν περὶ αὐτοῦ ὁ λόγος πάπυρον, σημαίνουσα πόλιν ὀχυράν, παλλάκις μάλιστα μετὰ τὸν ῥητὸν προσδιορισμὸν τοῦ Ῥαμεσσῆ Μεραμούν· ἔστι δὲ Πιθώμ ἡ παρ' Ἠρόδω (II. 108.) Πάτουμον, καὶ παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις Ἕλλησι καλουμένη Ἡρώων πόλις, καθὼς φαίνεται ἐκ τῆς παραβολῆς τῆς μεταφράσεως τῶν ἑβδομήκοντα μετὰ τοῦ ἑβραϊκοῦ ἀρχετύπου ἐξ ἑνὸς καὶ μετὰ τὴν αἰγυπτιακὴν μετάφρασιν ἐξ ἑτέρου· διότι ἡ χώρα Γεσέν τοῦ ἑβραϊκοῦ κειμένου (Γενεσ. μζ'. 28') μεταφράζεται παρὰ τῶν ἑβδομήκοντα ἀλεξανδρινῶν ἑλληνιστῶν α καθ' Ἡρώων πόλιν ἐν γῇ Ῥαμεσσῆ, ἐν ᾧ ἡ αἰγυπτιακὴ ἐκκλησιαστικὴ μετάφρασις φέρει α Πιθώμ ἐν Ῥαμεσσῆ α. Τὰ εἰσέπια τῆς Πιθώμ ἐπὶ Ῥωμαίων ἔφερον τὸ ὄνομα Vicus Iudaeorum, καὶ τὴν σήμερον ὀνομάζονται ἀραβιστὶ Τέλλ' Ἰαχουδία ἢ τοὶ ἑβραιοὶ χώριον.

Ἡ πόλις Ῥαμεσσῆ (Ταχ Ῥαμέσσου Μεραμούν, ἱερατικῶς) ἐκ τοῦ ἰδίου τῆς ὀνόματος ἐμφαίνει καὶ τὸν κτίστην, ἐν ᾧ ἐπὶ τῶν εἰσιπίων τῆς, τὰ νῦν Ἄβου Κάσσιπ ἀραβιστὶ, καὶ σήμερον ἀκόμη σώζονται

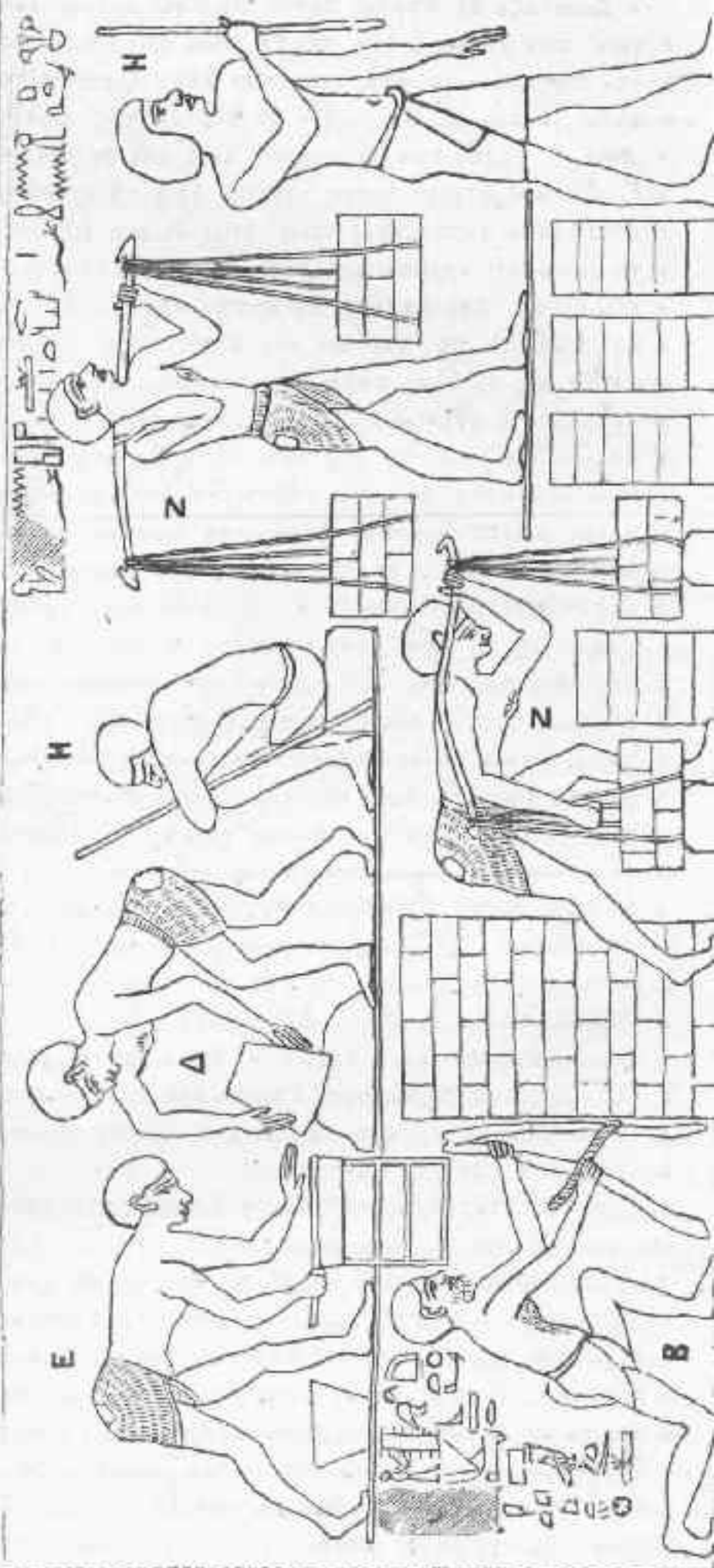
ἐγγεγλυμμένοι οἱ θυρεοὶ Ῥαμεσσῇ τοῦ Β' Μεραμοῦν Σεσώστριος, μετὰ τῶν βασιλικῶν ὀνομάτων καὶ τίτλων. Κατὰ τὸ ποίημα τοῦ βασιλικοῦ γραμματέως καὶ ποιητοῦ ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Σεσώστριος, Πενταούρ,

τὸ ὁποῖον εἰς ἐγράφη ἐν ἔτει ζ', τὴν δευτέραν ἡμέραν τοῦ μηνὸς Παῖνι, τῆς βασιλείας τοῦ Φαραὼ κυρίου τῆς δικαιοσύνης, υἱοῦ τοῦ Ἡλίου, Ῥαμεσσῇ Β' Μεραμοῦν τοῦ αἰωνοβίου, οὗ ὁ βασιλεὺς Ῥαμεσσῇ ὁ Β' Μεραμοῦν Σεσώστρις, μετὰ μεγάλην τιμὴν

Τοιχογραφία ναῖκου τινὸς ἐπιταφίου εἰς Ἀ68-ἐλ-Κούρ-α τῶν Θηβῶν, ἀπὸ τῶν χρόνων Τωθμώσιος τοῦ Ι' (1623—1577 π. Χρ.), παριστῶσα αἰγυπλίους καὶ δούλους ἐκ Συρίας καὶ Παλαιστίνης, ἐργαζομένους ἐν τῷ πηλῷ καὶ τῇ πλινθείᾳ.

Α. Δεξιμένη ὕδατος· τὸ ἱερὸν ἄνθος, νεμεραία λατρίαι αἰγυπτία ἐπιπλέουσιν ἐπὶ τῶν ὕδατων κολυμβῶν παρὰ τὰς ὄχθας, τὸ χόρτον ἄγρι, καὶ περίεθρον δένδρεα· σιτοειδὲς ἀκακίας· οἱ αἰγυπτιῶτες ἐντελοῦσιν ὕδωρ καὶ πληροῦσι τὰς στάμνας

αὐτῶν. — ΒΒΒΒ. Δούλοι σκαφεῖς καταργαζόμενοι τὸν πηλόν. — ΓΓΓ. Σφοῖ πηλοῦ καταργαζόμενοι. — ΔΔ. Ἀχθοφόροι μεταφέροντες τὸν πηλόν. — ΕΕ. Πλινθουργοί. — ΖΖ. Ἀχθοφόροι μετακομίζοντες τὰς πλίνθους. — ΗΗ. Ἐπιστάται τῶν ἔργων.

Ἡ ἐπιγραφή ἀνωθεν ἀναφέρει. «Αἰγυπτιῶτες ἀχθέντες παρὰ τῆς ἱερᾶς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος, ἵνα κτίσωσι τὸν ναὸν τοῦ ἑαυτοῦ [πατρὸς] Ἀμμωνος,» ἡ δὲ κάτωθεν ἐπιγραφή, ὅτι «οἱ αἰγυπτιῶτες καταργῶνται πλίνθους. ἵνα χρησιμεύσωσιν εἰς οἰκοδομήν τοῦ νηοῦ [τοῦ Ἀμμωνος] ἐν Θήβαις.»

νίκην ἐπὶ τῶν Χετταίων καὶ τῶν συμμάχων αὐ-
τῶν τὴν ἐνάτην ἡμέραν τοῦ ἐνδεκάτου μηνὸς Ἐπι-
φι, τοῦ πέμπτου ἔτους τῆς βασιλείας του (1403.
π. Χρ.), εἰσῆλθε θριαμβεύων περὶ τὰ τέλη τοῦ αὐτοῦ
ἔτους ἐν τῇ ὁμωνύμῳ πόλει 'Ραμεσσῇ, ὅθεν αὐτὴ
φαίνεται ὅτι ἐκτίσθη τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας του.

« Συνέταξε δὲ Φαραὼ παντὶ τῷ λαῷ αὐτοῦ, λέ-
γων· πᾶν ἄρσεν, ὃ ἐάν τεχθῇ τοῖς Ἑβραίοις, εἰς
τὸν ποταμὸν ρίψατε καὶ πᾶν θήλυ ζωογονεῖτε
αὐτὸ (Ἐξοδ. α. 22.). Ἦν δέ τις ἐκ τῆς φυλῆς
Λευὶ, ὃς ἔλαβε τῶν θυγατέρων Λευὶ καὶ ἐν γαστρὶ
ἔλαβε, καὶ ἔτεκεν ἄρσεν, ἰδόντες δὲ αὐτὸ ἄστεϊον,
ἐσκέπασαν αὐτὸ μῆνας τρεῖς· ἐπεὶ δὲ οὐκ ἐδύναν-
το αὐτὸ εἶ κρῖναι, ἔλαβεν αὐτῷ ἡ μήτηρ αὐ-
τοῦ θῆιν, καὶ κατέχριεν αὐτὴν ἀσφαλοπίσση,
καὶ ἐνεβάλε τὸ παιδίον εἰς αὐτήν, καὶ ἔθηκεν
αὐτὴν εἰς τὸ ἕλος παρὰ τὸν ποταμὸν, καὶ κατε-
σκόπευεν ἡ ἀδελφὴ αὐτοῦ μακρόθεν μαθεῖν, τί τὸ
ἐποθεόμεον αὐτῷ· κατέβη δὲ ἡ θυγάτηρ Φα-
ραὼ λούσασθαι ἐπὶ τὸν ποταμὸν· καὶ αἱ ἄρραι
αὐτῆς παρεπορεύοντο παρὰ τὸν ποταμὸν· καὶ
ἰδοῦσα τὴν θῆιν ἐν τῷ ἔλει, ἀποστείλασα τὴν
ἄρραν ἀνείλατο αὐτήν· ἀνοίξασα δὲ ὄρη παιδίον
κλαῖον ἐν τῇ θίβει· καὶ ἐφείσατο αὐτοῦ ἡ θυγά-
τηρ Φαραὼ, καὶ ἔφη· ἀπὸ τῶν παιδίων τῶν
Ἑβραίων τοῦτο· καὶ εἶπεν ἡ ἀδελφὴ αὐτοῦ τῇ θυ-
γατρὶ Φαραὼ· θέλεις καλέσω σοι γυναῖκα τροφεύου-
σαν ἐκ τῶν Ἑβραίων, καὶ θήλασαι σοι τὸ παιδίον;
ἡ δὲ εἶπεν ἡ θυγάτηρ Φαραὼ· πορεύου· ἐλθοῦσα
δὲ ἡ νεανὶς ἐκάλεσε τὴν μητέρα τοῦ παιδίου· εἶπε
δὲ πρὸς αὐτήν ἡ θυγάτηρ Φαραὼ, διατήρησόν μοι
τὸ παιδίον τοῦτο, καὶ θήλασόν μοι αὐτό, ἐγὼ δὲ
δώσω σοι τὸν μισθόν. Ἐλαβε δὲ ἡ γυνὴ τὸ παι-
δίον καὶ ἐθήλαζεν αὐτό. Ἀνδρυνθέντος δὲ τοῦ παι-
δίου εἰσῆλχον αὐτὸ πρὸς τὴν θυγατέρα Φαραὼ,
καὶ ἐγενήθη αὐτῇ εἰς υἱόν· ἐπωνόμασε δὲ τὸ ὄνομα
αὐτοῦ Μωϋσῆν, λέγουσα· ἐκ τοῦ ὕδατος αὐτὸν
ἀνείλωμην (Ἐξοδ. β'. 1—10.).

Ταῦτα ἡ Πεντάτευχος περὶ τῆς γεννήσεως τοῦ Μωϋ-
σέως, αἱ δὲ πράξεις τῶν Ἀποστόλων (κεφ. ζ'. 18-
22.) ποιοῦσι μνησίαν τοῦ αὐτοῦ συμβάντος ὡς ἀκο-
λούθως· - - - α ἠρξεν ὁ λαὸς καὶ ἐπληθύνθη ἐν
Αἰγύπτῳ, ἄχρις οὗ ἀνέστη βασιλεὺς ἕτερος, ὃς οὐκ
ᾔδει τὸν Ἰωσήφ. Οὗτος κατασοφισάμενος τὸ γέ-
νος ἡμῶν, ἐκάκιωτε τοὺς πατέρας ἡμῶν, τοῦ ποιεῖν
ἐκθετα τὰ βρέφη αὐτῶν, εἰς τὰ μὴ ζωογονεῖσθαι.
Ἐν ᾧ καιρῷ ἐγεννήθη Μωϋσῆς, καὶ ἦν ἄστεϊος τῷ
θεῷ· ὃς ἀνεδράμῃ μῆνας τρεῖς ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ
πατρὸς αὐτοῦ· ἐκτεθέντα δὲ αὐτὸν, ἀνείλατο αὐ-
τὸν ἡ θυγάτηρ Φαραὼ, καὶ ἀνεθρέψατο αὐτὸν ἐν-
τῇ εἰς υἱόν· καὶ ἐπαιδεύθη Μωϋσῆς πάσῃ σοφίᾳ
Αἰγυπτίων.

Ὁ Ἰώσηπος ἐξ ἄλλου μέρους (Ἀρχαιολ. II. θ'.)
προσθέτει, ὅτι ἡ θυγάτηρ Φαραὼ ἀναθρέψασα τὸν
Μωϋσῆν ὠνομάζετο Θερμούθις, καὶ ὅτι ὁ Μωϋσῆς
υἱοθετηθεὶς παρ' αὐτῆς καὶ παιδευθεὶς ἐν πάσῃ σο-
φίᾳ, ἅμα ἡλικιωθεὶς διορίσθη στρατηγὸς τοῦ κατὰ
τῆς ἐπαχαστησάσης Αἰθιοπίας σταλέντος στρατοῦ·

ὅτι νικήσας τοὺς ἐχθροὺς ἐδίωξεν αὐτοὺς μέχρι τῆς
πρωτευούσης αὐτῶν Σαβῆς, τὴν ὁποίαν καὶ ἐπολιόρ-
κησεν, ὅτε Θάρβις ἡ θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τῶν Αἰ-
θιοπῶν ἐρασθεῖσα αὐτοῦ παρέδωκεν αὐτῷ τὴν πόλιν·
ταύτην οὖν νυμφευθεὶς ὁ Μωϋσῆς ἤγαγεν εἰς Αἴγυ-
πτον. Ὅτι ὁ Μωϋσῆς ἐκτὸς τῆς Μαδιανίτιδος Σεπ-
φώρας τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἰσθόρ (Ἐξοδ. β'. 21. γ'.
4.) εἶχε καὶ Αἰθιοπίδα γυναῖκα μαρτυρεῖ καὶ ἡ Πεν-
τάτευχος (Ἀριθμ. ιε'. 1.). « Καὶ ἐλάλησε Μαριάμ
καὶ Ἀαρὼν κατὰ Μωϋσῆν ἕνεκεν τῆς γυναίκος τῆς
Αἰθιοπίσσης ἣν ἔλαβε Μωϋσῆς, ὅτι γυναῖκα Αἰθιο-
πισσαν ἔλαβε. » Ἀλλ' ἐκεῖ ἀποσιωπᾶται ἡ κατὰ
τῆς Αἰθιοπίας χώραν λαβοῦσα τὸ πρὶν ἐκστρατεία,
ἐν ᾗ εἰς τὰς ἐπιγραφὰς ἀπαντᾶται τὸ ὄνομα τοῦ
Μωϋσέως μεταξὺ τῶν κατὰ τῆς Αἰθιοπίας σταλέν-
των ποτὲ στρατηγῶν.

Ὡς γνωστὸν αἱ ἐξ Αἰγύπτου ἐν Αἰθιοπίᾳ καθιστά-
μενοι στρατιωτικοὶ διοικηταὶ ἦσαν ἡγεμονόπαιδες ἢ
ἐκ βασιλικοῦ αἵματος νομάρχαι, φέροντες τὸν τί-
τλον Σουτεν-σέν ἢ τοὶ βασιλόπαιδες (princes)· διαρ-
κούσης δὲ ἐν Αἰγύπτῳ τῆς ἐξικονταετοῦς βασιλείας
Ῥαμεσσῆ τοῦ Β' Σεσώστριος, πολλὰ ἐκστρατεῖαι
ἐλαβον χώραν κατὰ τῶν συνεχῶς ἀποστατουσῶν
μαύρων τῆς Νουβίας, Αἰθιοπίας καὶ Βεθύης φυλῶν,
καὶ ἐν τῷ μεταξὺ ἐπτά διετέλεσαν ἐν Αἰθιοπίᾳ ἀλ-
ληλοδιαδόχως ἀντιβασιλεῖς, Αἰγύπτιοι κυβερνήται·
αἱ ποικίλαι στοαὶ τοῦ ναοῦ ἐν Βεθ-ἡλ-Ουάλλι πα-
ριστῶσι τὰς μάχας καὶ τὰς εἰκόνας τῶν στρατηγῶν
καὶ διοικητῶν, ὅσοι ἐχρημάτισαν ποτὲ ἀντιβασιλεῖς
τῆς Νουβίας καὶ Αἰθιοπίας ἐπὶ Ῥαμεσσῆ τοῦ Β'
Σεσώστριος, φέροντες τίτλον « υἱὸς τοῦ βασιλέως »
ἢ τοὶ πρίγκιψ· μεταξὺ αὐτῶν ἀναφέρεται καὶ τὸ
ὄνομα τοῦ Μωϋσέως (Μές, Μέσου, ἱερογλυφ.). Εἶναι
ἀληθές ὅτι Μώου καὶ Μω ἐν Αἰγυπτίᾳ φωνῇ καὶ
Ἑβραϊστὶ σημεῖναι τὸ ὕδωρ (Μωῦα καὶ Μω ἁραβιστί),
καὶ ὁ Ἑβραῖος τῆς Ἐξοδου συγγραφεὺς ἐκ τοῦ ἐτύμου
τούτου πηράζει τὸ ὄνομα τοῦ ἐξαγαγόντος τοὺς
υἱοὺς Ἰσραὴλ ἐξ Αἰγύπτου· ἀλλὰ τοῦ ὀνόματος ὁ σχη-
ματισμὸς ἐν ταῖς ἱερογλυφικαῖς ἐπιγραφαῖς εἶναι
Μές καὶ Μέσου, καὶ σημαίνει βρέφος, παιδίον, ἢ τοὶ
τὸ παιδίον κατ' ἐξοχὴν, τὸ υἱοθετηθέν παρὰ τῆς
αὐλῆς τοῦ βασιλέως, (l'enfant trouvé de la cour
ὡς ἤθελέ τις εἰπεῖ σήμερον.)

Ἀνακαφαλαιούμενες τὰ προεκτεθέντα δυνάμεθα ἐν
συνόψει νὰ πορισθῶμεν τὰς ἐξῆς περὶ βασιλείας Ῥα-
μεσσῆ τοῦ Β' καὶ τοῦ συγχρόνου τοῦ Μωϋσέως πλη-
ροφορίας. Ῥαμεσσῆ, ὁ Β' Μεραμοὺν Σεσώσις Σί-
σαστρις ὁ μέγας ἀνέβη τὸν θρόνον τῶν πατέρων του
δεκαετὸς τὴν ἡλικίαν, καὶ πᾶσαι αἱ δημόσιοι οἰκο-
δομαὶ καὶ νέαι πόλεις διὰ χειρὸς αὐτοῦ ἐδέχοντο
τὸν θεμελίον λίθον· εἰς τὰς οἰκοδομὰς δὲν ἄφηνε νὰ
μοχθῇ οὐδεὶς τῶν ἐγγχωρίων, ἀλλὰ πᾶσαι τὰς ἐργα-
σίας διὰ τῶν αἰχμαλώτων καὶ δούλων κατεσκευάζεν·
αἱ πόλεις Πιθώμ καὶ Ῥαμεσσῆ ἰδίως ἐκτίσθησαν διὰ
χειρῶν τῶν ἐν δουλείᾳ καταδεδικασμένων Ἰσραηλι-
τῶν, ἀλλ' ἡ κτίσις αὐτῶν διαρκέσασα δώδεκα ἔτη
φαίνεται ὅτι ἔρχιεν ἀπὸ τοῦ προκατόχου· ἀκόμη
Φαραὼ Μενεφθῆ-Σηθὼ τοῦ Α', καθ' ὅτι Ῥαμεσσῆς

ὁ Β' Σεσωστρις, τὸ πέμπτον ἤδη ἔτος τῆς βασιλείας καὶ ἐπομένως τὸ δέκατον πέμπτον τῆς ἡλικίας του εἰσῆλθε θριαμβεύων ἐν τῇ ὁμωνύμῳ ὀχυρᾷ πόλει Ῥαμεσσῇ. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Μωϋσῆς ἐγεννήθη τὰ πρῶτα ἔτη μετὰ τὴν κτίσιν τῆς πόλεως ταύτης, κατὰ τὴν Πεντάτευχον, ἄρα ἡ γεννήσις του συμπίπτει τῷ ἕκτῳ ἔτει τῆς βασιλείας ἢ τοι δεκάτῳ ἕκτῳ ἔτει τῆς ἡλικίας τοῦ Φαραὼ Ῥαμεσσῇ τοῦ Β' Σεσωστριος. Τοῦτο θέλει ἐπιβεβαιωθῆ καὶ ἐκ τῶν κατωτέρω· ὁ Μωϋσῆς, ὡς θέλει ἀποδειχθῆ διὰ τῆς Πεντατεύχου, ἐξήγαγε τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ἐξ Αἰγύπτου τὸ ὀγδοηκοστὸν τῆς ἡλικίας του ἔτος, κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος τῆς βασιλείας ἑτέρου Φαραὼ, τοῦ διαδεξαμένου τὸν τελευτήσαντα ἐν τῷ μεταξύ Φαραὼ τῆς καταδυναστεύσεως καὶ κακώσεως τοῦ λαοῦ τῶν Ἑβραίων. Κατὰ Μανέθωνα, Ῥαμεσσῆς ὁ Β' Σεσωστρις ἐδασίλευσεν 66 ἔτη, ὁ δὲ διαδόχος αὐτοῦ Μενεφθᾶς ὁ Α' 20 ἔτη· ὅθεν τεθέντος τοῦ ἕκτου ἔτους τῆς βασιλείας Ῥαμεσσῇ τοῦ Β' Σεσωστριος ὡς ἔτους τῆς γεννήσεως τοῦ Μωϋσέως, τὸ ὀγδοηκοστὸν αὐτοῦ ἔτος συμπίπτει ἀκριβῶς τῷ εἰκοστῷ καὶ τελευταίῳ ἔτει τοῦ Φαραὼ Μενεφθᾶ τοῦ Α'. Ἐναργέστερον δὲν δύναται νὰ ἀποδειχθῇ ἡ συμφωνία τῶν αἰγυπτιακῶν μνημείων μετὰ τῶν αἰγυπτίων ἱστορικῶν καὶ τῆς ἱερᾶς τῶν Ἑβραίων Γραφῆς, καὶ ἐπομένως ἡ ἀλήθεια αὐτῇ τῶν πραγμάτων. Μία καὶ μόνη ἀναφύεται κατὰ τὰ φαινόμενα δυσκολία καὶ ἀντίφασις εἰς τὰ προλεχθέντα· γεννηθέντος τοῦ Μωϋσέως τὸ ἕκτον ἔτος τῆς βασιλείας Ῥαμεσσῇ τοῦ Β' Σεσωστριος, καὶ ἐπομένως τὸ δέκατον ἕκτον ἔτος τῆς ἡλικίας τοῦ Φαραὼ, πῶς ἠδύνατο τὸ παιδίον Μωϋσῆς νὰ εὑρεθῇ καὶ υἱοθετηθῇ παρὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ Φαραὼ, ἐν ᾧ αὐτός φυσικῶς δὲν ἠδύνατο νὰ ἔχη εἰς τοιαύτην ἡλικίαν τοιαύτην θυγατέρα; Εἶνε ἀληθές ὅτι ἡ Αὐτοῦ ἱερὰ Μεγαλειότης ἐν τῷ χρονικῷ διαστήματι ἐξηκονταεξατοὺς βασιλείας καὶ ζωῆς ἐδομῆκοντα ἐξ ἑτῶν ἀπέκτησεν ἐκ τῶν τριῶν νομίμων αὐτοῦ συζύγων καὶ τῶν πολυπληθῶν αὐτοῦ παλλακίδων 44 υἱοὺς καὶ 59 θυγατέρας, ἐκ τῶν ὁποίων 23 υἱοὶ καὶ 13 θυγατέρες ἔζησαν ἵνα φθάσωσι τὴν ἑφηβὸν ἡλικίαν· ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς γεννήσεως τοῦ Μωϋσέως δὲν ἠδύνατο νὰ ἔχη τέκνα ὁ Φαραὼ, μὴ ὡς ὁ ἴδιος ἐνήλιξ. Ἐνταῦθα ὅμως δὲν πρέπει νὰ λησμονήσωμεν, ὅτι ἡ Πεντάτευχος καὶ αἱ πράξεις τῶν ἀποστόλων ὁμιλοῦσαι περὶ θυγατρὸς Φαραὼ, δὲν ὀρίζουσιν ἀκριβῶς περὶ αὐτῆς, ὅτι ἦτο ἡ θυγάτηρ τοῦ βασιλεύοντος Φαραὼ, ἢ τοι Ῥαμεσσῇ τοῦ Β' Σεσωστριος, ἀλλ' ἀπλῶς ὅτι ἦτο θυγάτηρ Φαραὼ, ἢ τοι θυγάτηρ βασιλέως, ἡγεμονίς ἐκ βασιλικοῦ αἵματος (Princesse royale), ἥτις ἠδύνατο νὰ ᾔη ἀδελφὴ τοῦ βασιλεύοντος Φαραὼ καὶ θυγάτηρ τοῦ προκатоῦ. Κατὰ τὸ τυπικὸν τῆς φαραωνικῆς αὐλῆς ὁ τίτλος αὐτῆς ἢ θυγάτηρ Φαραὼ ἢ ἀπεδίδοτο οὐχὶ μόνον εἰς τοὺς πραγματικούς υἱοὺς καὶ θυγατέρας τοῦ βασιλεύοντος Φαραὼ, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς ἐξ αἵματος συγγενεῖς, ἰσοδυναμῶν μὲ τὸν καθ' ἡμᾶς τίτλον « πρίγκιψ » καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ Μωϋσῆς ἔφερε τὸν τίτλον « βασιλέως υἱός » (Suten-sen ἱερογλυφ.) ἐν ταῖς

ἐπιγραφαῖς, οὐχὶ μόνον ζῶντος Ῥαμεσσῇ τοῦ Β' Σεσωστριος, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ διαδόχου του Μενεφθᾶ τοῦ Α', ὡς θέλομεν ἰδεῖ κατωτέρω, ἀποδεικνυμένης οὕτως ἐναργῶς τῆς πραγματικῆς υἱοθετήσεως αὐτοῦ ἐν τῇ τότε φαραωνικῇ αὐλῇ· ὥστε καὶ αὐτὴ ἢ κατὰ τὰ φαινόμενα ἀντίφασις, δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἀπόδειξις μᾶλλον τῆς ἀληθείας τῶν παραδόσεων τῆς Πεντατεύχου.

« Μετὰ δὲ τὰς ἡμέρας τὰς πολλὰς ἐκεῖνας ἐτελεύτησεν ὁ βασιλεὺς Αἰγύπτου » καὶ κατεστέναξαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ ἀπὸ τῶν ἔργων, καὶ ἀνεβόησαν καὶ ἀνέβη ἡ βοή αὐτῶν πρὸς τὸν θεὸν ἀπὸ τῶν ἔργων. » (Ἐξοδ. β'. 23.) - - - Εἶπε δὲ Κύριος πρὸς Μωϋσῆν· ἰδὼν εἶδον τὴν κάκωσιν τοῦ λαοῦ μου τοῦ ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ τῆς κραυγῆς αὐτῶν ἀκήκοα ἀπὸ τῶν ἐργοδιωκτῶν· οἶδα γάρ τὴν ὀδύνην αὐτῶν, καὶ κατέβην ἐξελεῖσθαι αὐτοὺς ἐκ χειρὸς τῶν Αἰγυπτίων, καὶ ἐξαγαγεῖν αὐτοὺς ἐκ τῆς γῆς ἐκείνης - - - καὶ νῦν ἰδοὺ κραυγὴ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἥκει πρὸς με, καὶ γὰρ ἐώρακα τὸν θλιμμένον, ὃν οἱ Αἰγύπτιοι θλίβουσιν αὐτούς· καὶ νῦν δεῦρο ἀποστείλω σε πρὸς Φαραὼ βασιλέα Αἰγύπτου, καὶ ἐξάξεις τὸν λαόν μου τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ἐκ γῆς Αἰγύπτου » (Ἐξοδ, γ'. 7—10.).

Ἐκ τούτων σαφῶς καταδείκνυται, ὅτι καὶ κατὰ τὰς παραδόσεις τῶν Ἑβραίων γίνεται διάκρισις μετὰ τοῦ Φαραὼ ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐγεννήθη καὶ ἐξεπαιδεύθη ὁ Μωϋσῆς, καὶ τοῦ Φαραὼ ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐγένετο ἡ ἐξοδος τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐξ Αἰγύπτου· ὁ πρῶτος βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου « μετὰ τὰς ἡμέρας τὰς πολλὰς ἐκεῖνας ἐτελεύτησεν », ἐπὶ τοῦ δευτέρου δὲ, τοῦ διαδεξαμένου τὴν πρῶτον, εἶπεν ὁ κύριος πρὸς Μωϋσῆν, « δεῦρο ἀποστείλω σε πρὸς Φαραὼ βασιλέα Αἰγύπτου, καὶ ἐξάξεις τὸν λαόν μου καὶ τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ἐκ γῆς Αἰγύπτου, »

Καὶ τινόντι Ῥαμεσσῆν τὸν Β' Μεραμόν Σεσωστριν « μετὰ τὰς ἡμέρας τὰς πολλὰς ἐκεῖνας » ἢ τοι μετὰ ἐξηκονταεξαετῇ βασιλείαν, διεδέχθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ Μενεφθᾶς ὁ Α' « (Μερ-ἐν-Φθᾶ, ἱερογλυφ.) » κύριος τῶν διαδημάτων, ἐπιφανὴς ὡς ὁ Φθᾶ ἐν μέσῳ μυριάδων καὶ νέμων τὴν δικαιοσύνην ἐν τε τῇ ἄνω χώρα καὶ τῇ κάτω » ὡς ἀποφαίνονται οἱ βασιλικοὶ αὐτοῦ τίτλοι, βασιλεύσας τῆς Αἰγύπτου κατὰ Μανέθωνα εἴκοσιν ἔτη (4341—4321 π. Χρ.).

Ὁ Μωϋσῆς, περὶ τοῦ ὁποίου ἀνεφέραμεν ἄνωτέρω, ὅτι ἐπὶ τῶν τελευταίων ἐτῶν τῆς βασιλείας Ῥαμεσσῇ τοῦ Β' Σεσωστριος διέτριβεν ὡς στρατηγὸς καὶ ἀντιβασιλεὺς ἐν Αἰθιοπία, φαίνεται ὅτι ἐξηκολούθει νὰ διακατέχῃ τὴν ὑψηλὴν αὐτὴν θέσιν καὶ ἐπὶ τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς τοῦ Μενεφθᾶ βασιλείας· ἐπὶ τῶν βράχων τῆς Σύνης (τὰ γῦν Ἀσσουάν) σώζεται μέχρι σήμερον ἐγγεγλυμμένη στήλη, φέρουσα χρονίαν τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας Μενεφθᾶ τοῦ Α', ἥτις μνημονεύει μεταξύ ἄλλων καὶ τοῦ βασιλόπαιδος κυβερνήτου τῆς Αἰθιοπίας Μωσέως· » (Σουτεν-σεν ἐν Κουρ Μέσου ἱερογλυφ.).

Περὶ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς βασιλείας Μενεφθᾶ τοῦ Α' ἀνεδέχθη ὁ Μωϋσῆς ἵνα ἐξαγάγῃ τὸν λαὸν Ἰσρα-

ἢ ἐκ γῆς Αἰγύπτου, καὶ περὶ τὴν ἐξιστόρησιν τῶν περιπετειῶν τῆς ἀποδημίας περιτρίβεται ὁλόκληρον τὸ δευτέρον βιβλίον τῆς πεντατεύχου, τὸ ἐκ τούτου καλούμενον Ἔξοδος. Τὸ πραγματικὸν τοῦτο συμβάν διαιώνισεν εἰς τοὺς μετέπειτα χρόνους οὐχὶ μόνον ἡ τῶν Ἑβραίων παράδοσις, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ τῆς Αἰγύπτου ἡ ἱστορία. Μανέθων ὁ Σεβεννύτης, ἱστοριογράφος καὶ ἱερεὺς, περιέγραψεν ἀκριβῶς τὰ τῆς ἐξόδου, ἂν καὶ ὑπὸ τὴν αἰγυπτιακὴν τοῦ πράγματος ἐποψιν, καὶ ταῦτα διέσωσεν ἡμῖν ἐν περὶνέσει ὁ Ἰώσηπος (κατὰ Ἀπίων. I. 26.), ὅστις παρέδωκεν ἡμῖν καὶ τὴν ἐπὶ θυμωσιωτέραν καὶ ἐπὶ τὸ παραδοξώτερον πεποικιλμένην περιγραφὴν τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου κατὰ τὸν σύγχρονον τοῦ Αἰλίου Γάλλου Χαιρέμονα (κατὰ Ἀπίων. I. 32.). Καὶ Ἐκταῖος ὁ Ἀβδηρίτης, σύγχρονος Πτολεμαίου τοῦ Αἰγίου, περιέγραψεν ἀκριβῶς τὰ κατὰ τὴν ἐξοδὸν τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐν τοῖς Αἰγυπτιακοῖς τοῦ (παρὰ Διοδώρῳ παραλειπόμενα §. 40.). ἀναφέρων ῥητῶς τὸν Μωϋσῆα καὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ. Τὸν Ἐκταῖον ἠκολούθησε καὶ αὐτὸς ὁ Διοδώρος (I. 27. 55. παρὰ Διοδώρ. 34.) καὶ ὁ Στράβων (σελ. 760. 761.) τὸ αὐτὸ συμβάν περιέγραφαν καὶ ἄλλοι ἄλλοιτρόπως, οἷοι Δυσίμαχος (παρὰ Ἰωσήφ. κατὰ Ἀπίων. I. 34) καὶ Τάκιτος (Histor. V. 2—5.).

Σκοπὸς τῆς πραγματείας μου ταύτης δὲν εἶνε ἡ λεπτομερὴς ἐκθεσις τῶν κατὰ τὴν ἐξοδὸν συμβεβηκότων, οὐδὲ ἡ κριτικὴ ἐξακρίβωσις τῶν καθ' ἑκαστα ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου ἀναφερομένων ὑπὸ τῶν διαφόρων Ἑβραίων, αἰγυπτίων, ἐλλήνων καὶ ῥωμαίων συγγραφέων, ἀλλ' ὁ προσδιορισμὸς τῶν δύο βασιλικῶν προσώπων, τοῦ πρὶ τῆς ἐξόδου βασιλέως, ὅστις « μετὰ τὰς ἡμέρας τὰς πολλὰς ἐκείνας ἐτελεύτησεν », καὶ τοῦ Φαραῶ ἐπὶ τῆς ἐξόδου, πρὸς τὸν ὁποῖον ἀπέστειλεν ὁ κύριος τὸν Μωϋσῆν, « ἵνα ἐξαγάγῃ τὸν λαὸν τοῦ ἐκ γῆς Αἰγύπτου ».

Ἡ χρονολογία τῶν Ἑβραίων ἤρξατο ἀπὸ τοῦ πρώτου μηνὸς τῆς ἐξόδου, ὅτε ἀνεχώρησαν ἀπὸ τῆς ἐν Αἰγύπτῳ πόλεως Ῥαμεσσῇ « ἀπῆραν ἐκ Ῥαμεσσῇ » τῷ μηνὶ τῷ πρώτῳ, τῇ πεντεκαδεκάτῃ ἡμέρᾳ « τοῦ μηνὸς τοῦ πρώτου, τῇ ἐπαύριον τοῦ πάσχα ἐξῆλθον οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ ἐν χειρὶ ὑψηλῇ ἐναντίον » πάντων τῶν Αἰγυπτίων » (Αριθμ. λγ' 3.). Περὶ τὸ τέλος τοῦ τεσσαρακοστοῦ ἔτους μετὰ τὴν ἐξοδὸν, συνεπλήρωσεν ὁ Μωϋσῆς τοὺς νόμους οὓς διέταξε πρὸς καθίδρυσιν τοῦ πολιτεύματος τῶν Ἑβραίων δημοσιεύσας τὸ δευτερονόμιον, καὶ προανήγγειλε τὸν ἐγγίζοντα θάνατόν του· « Ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ ἔτει, ἐν τῷ ἐνδεκάτῳ μηνὶ, μιᾷ τοῦ μηνός, » ἐλάλησε Μωϋσῆς πρὸς πάντας τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ « κατὰ πάντα ὅσα ἐνετείλατο Κύριος αὐτῷ πρὸς αὐτούς » (Δευτερον. α. 3.) « καὶ συνετέλεσε Μωϋσῆς λαλῶν πάντας τοὺς λόγους τούτους πρὸς πάντας τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ, καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· ἐκάντων » καὶ εἴκοσιν ἔτων ἐγὼ εἰμὶ σήμερον· « « (Δευτερον. λα. 1. 2.). Μωϋσῆς δὲ ἦν ἐκάντων καὶ εἴκοσιν ἔτων ἐν τῷ τελευτᾷ αὐτόν. » (Δευτερον. λδ'. 7.).— Κατὰ ταῦτα, ἀφ' οὗ ὁ Μωϋσῆς ἀπέθανεν 120 ἔτων μετὰ τὴν γέννησιν αὐτοῦ, καὶ 40 ἔτη μετὰ

τὴν ἐξοδὸν, ἡ ἡλικία τοῦ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἐξόδου ἦτο ὀγδοήκοντα ἔτων.

Κατὰ Μανέθωνα πάλιν, βασιλεύσαντος Ῥαμεσσῇ τοῦ Β' Μεραμοῦν 66 ἔτη, διεδέχθη αὐτὸν Μενερθῆς ὁ Α' βασιλεύσας 20 ἔτη (Μένοφις καὶ Ἀμένοφις κατὰ τὸν Ἰώσηπον, Μένοφις, Μένοφτις καὶ Μένοφρις κατὰ τοὺς λοιποὺς χρονογράφους, Μερ εν φθα ἱεραγλυφ.). Κατὰ τὴν Πεντάτευχον, ἐπὶ τούτου τοῦ Φαραῶ, τοῦ ἀμέσως διαδεξαμένου τὸν τελευτήσαντα Φαραῶ τῆς καταδυναστεύσεως τῶν Ἑβραίων, Ῥαμεσσῇ τὸν Β' Μεραμοῦν Σέσωστριν, συνέβη ἡ ἐξοδὸς τῶν Ἰσραηλιτῶν, καὶ κοινὴ ὑπάρχει γνώμη, ὅτι ἡ ἡμέρα τῆς ἐξόδου ἦτο καὶ ἡμέρα τῆς ἀποδιώσεως τοῦ Φαραῶ, κατακλυσθέντος ὑπὸ τῶν ὑδάτων ἐπὶ τοιαύτῃ ὑποθέσει, τοῦ Μενερθῆ βασιλεύσαντος 20 ἔτη κατὰ Μανέθωνα (1341-1321 π. Χρ.), ὁ θάνατός του, καὶ ἐπομένως ἡ ἐξοδὸς τῶν Ἰσραηλιτῶν ἔλαβον χώραν ἐν ἔτει 1321 π. Χρ. ἄρα ὁ τότε ὀγδοηκοντούτης κατὰ τὴν Πεντάτευχον Μωϋσῆς, ἐγεννήθη τὸ ἕκτον ἔτος τῆς βασιλείας Ῥαμεσσῇ τοῦ Β' Μεραμοῦν Σεσώστριος (1402 π. Χρ.), ἐν ἔτος μετὰ τὴν θριαμβικὴν τοῦ βασιλέως εἴσοδον ἐν τῇ πόλει Ῥαμεσσῇ, καὶ δύο ἢ τρία ἔτη μετὰ τὴν κτίσιν τῆς πόλεως ταύτης ὑπὸ τῶν ἐν δουλείᾳ καταδυναστευομένων Ἰσραηλιτῶν, καθ' ἃ ἐξεθέσαμεν ἀνωτέρω.

Ὁ θάνατος ὅμως τοῦ διαδεξαμένου τὸν Σέσωστριν Φαραῶ ἐν τῇ ἐρυθρᾷ θαλάσῃ ἐπὶ τῆς ἐξόδου τῶν Ἰσραηλιτῶν, δὲν ἀναφέρεται ῥητῶς ἐν τῇ Πεντατεύχῳ, ἀλλ' ἀπλῶς ἡ παρ' αὐτοῦ ἐνεργηθεῖσα καταδίωξις, καὶ ἡ φθορὰ τοῦ κατὰ τῶν Ἰσραηλιτῶν ἀποσταλέντος στρατοῦ του.— « Καὶ ἀνηγγέλη τῷ βασιλεῖ » τῶν Αἰγυπτίων, ὅτι πέφυγεν ὁ λαός . . . ἐξουξεν οὖν ὁ Φαραῶ τὰ ἄρματα αὐτοῦ, καὶ πάντα » τὸν λαὸν αὐτοῦ συνεπήγαγε μεθ' ἑαυτοῦ· καὶ λαὸν ἐξακόσια ἄρματα ἐκλεκτά, καὶ πᾶσαν τὴν » ἵππον τὴν Αἰγυπτίων, καὶ τριστάτας ἐπὶ πάντων . . . κατεδίωξεν ὀπίσω τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, οἱ » δὲ υἱοὶ Ἰσραὴλ ἐξεπορεύοντο ἐν χειρὶ ὑψηλῇ· καὶ » κατεδίωξαν οἱ Αἰγύπτιοι ὀπίσω αὐτῶν, καὶ εὗροσαν αὐτοὺς παρεμβεβληκότας παρὰ τὴν θάλασσαν· καὶ πᾶσα ἡ ἵππος καὶ τὰ ἄρματα Φαραῶ, » καὶ οἱ ἵπποι καὶ ἡ στρατιὰ αὐτοῦ ἀπέναντι τῆς » Ἐπαύλεως, ἐξεναντίας Βεελσεπεφῶν· καὶ Φαραῶ » προσῆγε . . . (Ἔξοδ. ιδ'. 5—10). Ἔως ἐδῶ γίνεται λόγος περὶ τοῦ Φαραῶ ὀδηγούντος τοὺς Αἰγυπτίους εἰς καταδίωξιν τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, ἀλλ' ἀφ' οὗ . . . « ὑπήγαγε Κύριος τὴν θάλασσαν ἐν ἀνέμῳ νότιῳ βιαίῳ ὅλην τὴν νύκτα, καὶ ἐποίησε τὴν θάλασσαν ξηρὰν καὶ ἐσχίσθη τὸ ὕδωρ. » (Ἔξοδ. ιδ'. 21), ἔκτοτε πλέον δὲν γίνεται λόγος περὶ τοῦ Φαραῶ προσωπικῶς, ἀλλὰ μόνον περὶ τῆς καταδίωκούς τε στρατιᾶς τῶν Αἰγυπτίων. . . « Καὶ κατεδίωξαν οἱ Αἰγύπτιοι, καὶ εἰσῆλθον ὀπίσω αὐτῶν [τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ], καὶ πᾶς ἵππος Φαραῶ, καὶ τὰ ἄρματα καὶ οἱ ἀναβάται εἰς μέσον τῆς θαλάσσης. » Ἐγενήθη δὲ ἐν τῇ φυλακῇ τῇ ἐωθινή, καὶ ἐπέβλεψε Κύριος ἐπὶ τὴν παρεμβολὴν τῶν Αἰγυπτίων,

» ἐν στύλῳ πυρὸς καὶ νεφέλης, καὶ συνετάραξε τὴν
 » παρεμβολὴν τῶν Αἰγυπτίων καὶ συνέδρασε τοὺς ἄρ-
 » νας τῶν ἁρμάτων αὐτῶν, καὶ ἤγαγεν αὐτοὺς μετὰ
 » βίας. Καὶ εἶπαν οἱ Αἰγύπτιοι φύγωμεν ἀπὸ προσώ-
 » που Ἰσραὴλ, ὁ γὰρ Κύριος πολεμεῖ περὶ αὐτῶν τοὺς
 » Αἰγυπτίους (ιδ'. 23 25 . . . Ἐξέτεινε δὲ Μωϋσῆς
 » τὴν χεῖρα ἐπὶ τὴν θάλασσαν, καὶ ἀποκατέστη τὸ
 » ὕδωρ πρὸς ἡμέραν ἐπὶ χώρας· οἱ δὲ Αἰγύπτιοι ἔ-
 » φυγον ὑπὸ τὸ ὕδωρ· καὶ ἐξετίναξε Κύριος τοὺς
 » Αἰγυπτίους μέσον τῆς θαλάσσης· καὶ ἐπαναστρα-
 » φέν τὸ ὕδωρ ἐκάλυψε τὰ ἅρματα καὶ τοὺς ἀνα-
 » βάτας, καὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν Φαραὼ τοῦ· εἰς πε-
 » πορευμένους ὀπίσω αὐτῶν [τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ] εἰς
 » τὴν θάλασσαν, καὶ οὐ κατελείφθη ἐξ αὐτῶν οὐδὲ
 » εἷς.» (ιδ'. 27. 28.).— Ἐνταῦθα περὶ τῆς δυνάμεως
 Φαραὼ γίνεται ὁ λόγος καὶ οὐχὶ περὶ αὐτοῦ τοῦ βα-
 σιλέως· ἐπίσης ἐν τῷ νικητηρίῳ ἄσματι τῶν Ἰσραη-
 λιτῶν, καὶ ἐκεῖ ἀκόμη γίνεται λόγος περὶ τῆς ἐξο-
 λοθρεύσεως τοῦ στρατοῦ τῶν Αἰγυπτίων οὐχὶ δὲ
 καὶ αὐτοῦ τοῦ Φαραὼ ἰδίᾳ· « ἅρματα Φαραὼ, καὶ
 » τὴν δύναμιν αὐτοῦ ἔρριψεν εἰς θάλασσαν, ἐπιλέ-
 » κτους ἀναβάτας τριστάτας· κατεπόθησαν ἐν ἐρυ-
 » θρᾷ θαλάσῃ· πόντις ἐκάλυψεν αὐτοὺς· κατέδρασαν
 » εἰς βυθὸν ὡς λίθος (Ἐξοδ. ιδ'. 4. 5.) . . . Ὅτι
 » εἰσῆλθεν ἵππος Φαραὼ σὺν ἅρμασι καὶ ἀναβάταις
 » εἰς θάλασσαν, καὶ ἐπήγαγεν ἐπ' αὐτοὺς Κύριος τὸ
 » ὕδωρ τῆς θαλάσσης» (ιδ'. 19.). — Ἐκ τούτων γί-
 νεται δῆλον κατ' ἐμὲ, ὅτι ὁ Φαραὼ Μενεφθᾶς ὁ
 Α' ἤγαγε μὲν τὸν στρατὸν του κατὰ τῶν φευγόντων
 Ἰσραηλιτῶν μέχρι τῶν μεθορίων, ἀπέναντι τῆς ἐπαύ-
 λεως Πι-αῖρώθ, ἀναμέσον Μαγδώλου καὶ ἀναμέσον
 τῆς θαλάσσης ἀντικρὺ τῆς Βεελτεπφῶν, ἀλλὰ μετὰ
 τὴν εἰσοδὸν τοῦ λαοῦ τῶν Ἑβραίων εἰς τὴν ζεφρανθεῖ-
 σαν κοίτην τῆς ἀμπωτιζούσης θαλάσσης, διάταξε μὲν
 τὸ ἱππικὸν καὶ τὰ ἅρματα νὰ παρακολουθήσωσι καὶ
 ἐκεῖ ἀκόμη τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ, αὐτὸς δὲ ὁ ἴδιος
 μετὰ τοῦ πεζικοῦ του ἐπέστρεψεν εἰς Θῆβας, ὅτι
 Μενεφθᾶς ὁ Α' δὲν κατεποντίσθη μετὰ τῆς καταδιω-
 κούσης τοὺς Ἰσραηλίτας στρατιᾶς του, ἀλλ' ἐπέζησε
 τελευτήσας τὸ αὐτὸ μὲν ἔτος ἀλλ' ὕστερότερα τῆς
 ἐξόδου, ἐπιμαρτυροῦσιν οἱ αἰγύπτιοι καὶ Ἕλληνες
 συγγραφεῖς, οἵτινες ἱστεροῦσιν αὐτὸν ζῶντα ἔτι καὶ
 μετὰ τὴν καταδίωξιν τῶν Ἰσραηλιτῶν, καὶ ὁ μέχρι
 τοῦδε εἰς τὴν κοιλάδα τῶν Βιβᾶν-ἑλ-Μολούκ ἀντικρὺ
 τῶν Θηβῶν σωζόμενος τάφος του, οὐχὶ μακρὰν τοῦ
 τάφου τοῦ πατρὸς του 'Ραμεσσῆ Β' Σεσώστριος, καὶ
 τῶν τοῦ πάππου του Μενεφθᾶ-Σηθῶ τοῦ Α', καὶ τοῦ
 προπάππου του 'Ραμεσσῆ τοῦ Α'.

Κατὰ συνέπειαν τῶν ἀνωτέρω ἡ ἐξοδὸς τῶν Ἰσ-
 ραηλιτῶν ἐγένετο μὲν κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος τῆς
 εἰκοσαετοῦς Μενεφθᾶ τοῦ Α' βασιλείας, ἀλλ' ἡ τε-
 λευτὴ τοῦ βασιλέως δὲν ἔλαβε χώραν ἐν καιρῷ τῆς
 ἐξόδου ἀλλὰ μικρὸν μετὰ ταῦτα ἐν τοῖς βασιλείοις
 του. Κατὰ τὸν Μανέθωνα μάλιστα, Μενεφθᾶς ὁ Α'
 ἐπιστρέφων ἐξ Αἰθιοπίας κατέστρεψε μέγα μέρος τῶν
 ἀκαθάρτων ποιμένων, ὡς ὀνομάζει αὐτὸς τοὺς Ἰσ-
 ραηλίτας, ἀλλὰ μόλις ὁ υἱὸς αὐτοῦ Σηθῶς Μενεφθᾶς

ὁ Β' συνεπλήρωσε τὸ ἔργον τῆς ἐξόδου τῶν Ἰσραη-
 λιτῶν, διώξας αὐτοὺς μέχρι Συρίας.

Οὕτως ἀποδεικνύεται ἐν πάσῃ περιπτώσει, ὅτι
 'Ραμεσσῆς ὁ Β' Μεραμούν Σεσώστις, Σεσώστρις εἶνε
 ὁ Φαραὼ τῆς καταδυναστεύσεως καὶ κακώσεως τοῦ
 λαοῦ τῶν Ἑβραίων, ὁ δὲ διάδοχος αὐτοῦ Μενεφθᾶς
 ὁ Α', ὁ Φαραὼ τῆς καταδιώξεως αὐτῶν καὶ ἐξόδου.

ΝΕΡΟΥΤΣΟΣ.

ΒΟΡΕΙΟΣ ΑΦΡΙΚΗ.

— 000 —

Ἡ ἱστορία εἶναι τὸ μνημεῖον τοῦ παρελθόντος
 καὶ ὁ δείκτης τοῦ μέλλοντος, χρησιμεύουσα πρὸς τὰ
 ἔθνη πάντοτε ὡς ὁ γνώμων καὶ ὁ κανὼν ὅλων τῶν
 μεγάλων συμβεβηκότων τῆς υπάρξεώς των. Ἀφοῦ
 ἡ τελευταία ἐπιτυχὴς ἐκστρατεία τῆς Καθυλίας ἔ-
 θεσε τέρμα εἰς ὅλας τὰς βανδαλικὰς βικισπραγίας,
 ἐξέλιπε καὶ ἡ παραμικροτέρα βαρβαρικὴ ἀντίστασις
 ἐν τῇ Ἀφρικῇ, καὶ ἡ Ἀλγερία εἰρηνεύουσα παρέχει
 μέγα ἐγγύησον τῆς ἰσχύος τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτι-
 σμοῦ. Καλὸν ἄρα νὰ ἔχωμέν τινὰς εἰδήσεις περὶ τῆς
 ἱστορίας τῆς Βορείου Ἀφρικῆς.

Α'.

Μυθολογικὴ ἢ Βιβλικὴ περίοδος.

Αἱ πρῶται εἰδήσεις τῆς Ἀφρικανικῆς ἡπείρου, κα-
 θὼς σχεδὸν καὶ ὅλαι αἱ τῶν λοιπῶν μερῶν τῆς ὀ-
 δρογείου σφαίρας, εἶνε σκοτειναὶ καὶ ἀβέβαιαι, μόλις
 ἀξίζουσαι νὰ ἀναφέρονται δι' ἀπλῆς μνήμης καὶ ὡς
 μικροὶ μύθοι, τῶν ὁποίων μόνη ἀξία εἶνε ἡ ἀρχαϊό-
 της, μύθοι μεμιγμένοι μετ' ἀναπορεύκτου πλάνης
 πολλάκις γελοίας.

Ἡ Ἀφρικὴ ὑπῆρχε πρὸ πολλῶν ἡμερῶν, πρὸ χρό-
 νων, πρὸ αἰώνων, ὅτε φαίνονται ἐν αὐτῇ ὡς πρῶτοί
 της κάτοικοι, αὐτόχθονες ἢ μετανάσται, οἱ Νασα-
 μῶνες, οἱ Γετούλιοι καὶ οἱ Γεραμάντοι, ἔθνη ἄγρια,
 νομαδικὰ, λευκὰ, μελανὰ, μεμιγμένα, ἀμφιβόλου καὶ
 συγκεχυμένης καταγωγῆς, καθ' Ἡρόδοτον καὶ Στρά-
 βωνα, τοὺς πατέρας τούτους τῆς ἱστορίας καὶ γεω-
 γραφίας.

Ἡμέραν τινὰ ὁ Ἡρακλῆς, ὁδηγῶν Ἀσιατικὸν στό-
 λον, κατεκυρίευσεν τὸ βόρειον τῆς Ἀφρικανικῆς ἡπεί-
 ρου. Μετὰ τοῦτον, κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἢ καὶ
 πολὺ μεταγενέστερον, φθάνουσιν οἱ ἀπόγονοι τοῦ
 Χάμ, διωχθέντες ἐκ τῆς Ἰουδαίας ὑπὸ τῶν Ἑβραίων.

Πότε, πῶς καὶ διατί ὅλοι οὗτοι οἱ μετανάσται
 ἦλθον νὰ ταραῶσι τὴν ἀγρίαν ὑπαρξίν των Ἀφρι-
 κανῶν αὐτοχθόνων, μόνος ὁ θεὸς τὸ γνωρίζει. Ὅπως
 καὶ ἂν ἔχη, οἱ διάφοροι οὗτοι τυχοδιώκται κυριεύ-
 ονσι τὰς μεσογείους ὁχθας τῆς Ἀφρικῆς ἀποκρούσαν-
 τες τοὺς αὐτόχθονας Νασαμῶνας, Γετούλιους κτλ.
 καὶ ζητοῦσι νὰ ἐξασφαλίσωσι τὰς κτήσεις των ἐς
 αἰεὶ δι' ἀποικιῶν, ἀπαράλλακτα ὡς πράττομεν ἡμεῖς
 οἱ σύγχρονοι σήμερον· ἀφ' ἑτέρου οἱ Νασαμῶνες, κλ.